Zekat İbadeti Ve Sosyal Yardımlaşma
Gönderen Kadir Hatipoglu - Mayıs 24 2019 03:00:00

                                        ZEKAT İBADETİ VE   SOSYAL YARDIMLAŞMA[1] Sözlükte artma, çoğalma, temizlik, bereket, iyi hal ve övgü gibi anlamlara gelen zekat, dînî bir terim olarak, belirli bir malın bir kısmının Allâh rızası için muayyen kişilere verilmesi demektir. İslâm’ın beş temel esasından biri olan zekat, hicretin ikinci yılında Medîne’de farz kılınmıştır. Akıllı, ergenlik çağına ulaşmış ve hür Müslüman, temel ihtiyaçlarından fazla olarak nisap miktarı artma özelliği taşıyan mala sahip ve bu malını elde etmesinin üzerinden bir yıl geçmiş ise, zekat ile mükelleftir. Yüce Allah, أقيموا الصلاة وآتوا الزكاة “Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin...” (Bakara, 2/43),[2] Peygamberimiz (a.s.) ise, بني الإسلام علي خمس شهادة أن لا آله الا الله وأن محمدا رسول الله وإقام الصلاة و إيتاء الزكاة و الحج و صوم رمضان “İslâm beş esas üzerine kurulmuştur. Allâh’tan başka ilah bulunmadığına, Muhammed’in Allâh’ın Resulü olduğuna şahadet etmek, namaz kılmak, zekat vermek, haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak” buyurmuştur. [3] Namaz, oruç gibi bedenî ibadetler, Allâh’ın ihsan ettiği hayat ve sıhhat gibi nimetlerin şükrü; zekat ve sadaka-i fıtır gibi mali ibadetler ise mal nimetinin şükrüdür. Zekatın Önemi Zekat, Kur'ân ve hadislerde çok defa namazla birlikte zikredilmektedir. Bu da, zekatın dinimizdeki yerini ve namaz ile zekat arasındaki kuvvetli bağı göstermektedir. Kişinin Müslümanlığı ancak bu iki farzı yerine getirmekle olgunluğa erişir. Nitekim Yüce Allâh, hidayete ermenin ve ahirette müjdelenen mükafata nail olmanın namaz ve zekatla olacağına işaret etmiş, Kur'ân-ı Kerim’in, namazı kılan, zekatı veren ve ahirete kesin olarak inanan müminlere müjde ve hidayet rehberi olduğunu haber vererek bu ibadetin önemini ortaya koymuştur (Neml 27/2-3). Zekat vermek, "muttakî" ve "muhsin" müminlerin vasıflarındandır. Kur'ân-ı Kerim’de kurtuluşa erecek müminlerin özellikleri sayılırken;   والذين هم للزكاة فاعلون “Onlar zekat (verecek hale gelmek) için çalışan kimselerdir" buyurulmaktadır (Mü’minun 23/1-4). Müminlerin vasıflarına işaret eden diğer bir ayette ise, إنما وليكم الله ورسوله

والذين آمنوا
الذين
 يقيمون
الصلاَة
ويؤتون
الزكاة “Sizin dostunuz ancak Allâh, Onun elçisi, namazını dosdoğru kılan, zekatını veren mümin kimselerdir...” buyurulmaktadır (Maide 5/55). Buna karşılık Kur'ân’da müşriklerin vasıflarından birinin, zekat vermemek olduğu haber verilmektedir: .وويل
للمشركين.
الذين لا
يؤتون الزكاة
وهم بالآخرة
هم كافرو “Yazıklar olsun o müşriklere ki, onlar zekat vermezler ve ahireti de inkar ederler.” (Fussilet 41/6-7). Zekat, geçici olan malı, kalıcı yapmanın en güzel yoludur. Kişinin dünyada elde ettiği malların tamamı, ya harcanıp yok olacak veya mirasçılarına kalacaktır. Yalnız, Allâh yolunda harcadıkları zayi olmayacak; bu dünyada kalmayıp ebedî olacaktır. Nitekim Sevgili Peygamberimiz, يقول
ابن آدم مالي
مالي (قال) وهل
لك من مالك إلا
ما أكلت
فأفنيت، أو
لبست فأبليت،
أو تصدقت
فأمضيت “İnsanoğlu ‘malım, malım’ der durur. Halbuki senin malın; sadece yiyip tükettiğin veya giyip eskittiğin, ya da sadaka olarak verip kalıcı yaptığındır” buyurmuştur.[4] Bu sebeple Kur'ân’da, آمنوا
بالله ورسوله
وأنفقوا مما
جعلكم
مستخلفين فيه
فالذين آمنوا
منكم وأنفقوا
لهم أجر كبير
“Allâh’a ve Resulüne iman edin ve sizi üzerinde tasarrufa yetkili kıldığı maldan, Allâh yolunda harcayın. İçinizden iman edip de Allâh yolunda harcayanlar var ya onlar için büyük bir mükafat vardır” buyurulmaktadır (Hadîd 57/7). Hz. Peygamber, muhtaçlara yardım etmenin mükafatının büyüklüğünü haber verdiği bir hadislerinde,
ما تصدق أحد
بصدقة من طيب،
ولا يقبل
اللَّه إلا
الطيب، إلا
أخذها الرحمن

بيمينه وإن
كانت تمرة.
فتربوا في كف
الرحمن حتى
تكون أعظم من
الجبل.
ويربيها له
كما يربي
أحدكم فلوه أو
فصيله “Bir kişi temiz (helal) olan malından sadaka verirse -Allah sadece temizi kabul eder- bir tek hurma bile olsa Rahman onu sağ eline alır ve sizin bir buzağıyı veya tayı büyüttüğünüz gibi onu, dağdan daha büyük oluncaya kadar büyütür” buyurmaktadır.[5] Başka bir hadisinde de, fakirlere yardım elini uzatmanın Allâh’ın rızasına vesile olacağını haber vererek, إِن
الصدقَةَ
لتطفيء غضب
الرب وتدفع
ميتَةَ السوء
“Sadaka Rabbin öfkesini söndürür ve kötü
ölümü bertaraf eder” buyurmuştur[6]. Zekatın Ahlaki Yönü
Zekatın ibadet manasının yanında, yüce insanî hedefleri, üstün
ahlâkî değerleri ve iktisadî gayeleri vardır. Kur'ân-ı Kerim’de
 خذ من
أموالهم صدقة
تطهرهم و
تزكيهم بها و
صل عليهم إن
صلاتك سكن لهم
والله سميع
عليم “Onların mallarından, kendilerini temizleyeceğin, arıtıp yücelteceğin bir sadaka al ve onlar için dua et; çünkü senin duan onlara huzur verir. Allah işitendir, bilendir” buyrulmaktadır (Tevbe, 9/103). Ayette geçen temizliğin, bireysel arınma, toplumsal arınma ve malın temizlenmesi şeklinde üç boyutu vardır. Zekat kişinin, cimrilik, bencillik gibi kötü huylardan arınmasına vesile olur. Cimrilik, kişinin sahip olduklarından yalnız kendisi yararlanıp başkalarına hiç kaptırmama duygusudur. Kişi bu duygunun esiri olması halinde, yalnız kendini düşünür, bütün değerlerini bu duygulara kurban edebilir. Cimrilikle hırsın birleşmesi ise büyük bir felakettir. Sevgili Peygamberimiz,
إياكم
والشحَّ؛
فإِنما هلك من
كان قبلكم
بالشح: أمرهم
بالبخل
فبخلوا،
وأمرهم
بالقطيعة

فقطعوا،
وأمرهم
بالفجور
ففجروا “Nefsin hırs ve cimriliğinden sakının. Çünkü sizden öncekiler hırs ve cimrilikleri sebebiyle helak olmuşlardır. Bu duyguları kendilerine emrettiği için, cimri kesilmişler, akrabalık bağlarını kesmişler ve bozgunculuk çıkarmışlardır”[7] buyurmuştur. Benzer bir hadiste, اتقوا الظلم.
فإن الظلم
ظلمات يوم
القيامة.
واتقوا الشح
فإن الشح أهلك
من كان قبلكم.
حملهم على أن
سفكوا دماءهم
واستحلوا
محارمهم “Zulümden sakının. Çünkü zulüm kıyamet günü karanlıklar
   olacaktır. Nefsin hırs ve cimriliğinden sakının. Çünkü sizden öncekiler hırs ve cimrilikleri sebebiyle helak olmuşlardır. Bu duyguları kendilerini kan dökmeye ve haramlarını helal kılmaya sevk etmiştir” buyurmuştur. [8] Bunun için Hz. Peygamber, cimriliğin imandan uzak olduğuna ve bir müminde cimriliğin olamayacağına işaret ederek, لا يجتمع
الشح
والإيمان في
جوف عبد “İman ile cimrilik kulun kalbinde birleşmez” buyurmuş[9] ve kendisi de cimrilikten Allâh’a sığınmıştır[10]. Kur'ân-ı Kerim’de de, ويؤثرون
على أنفسهم
ولو كان بهم
خصاصة ومن يوق
شح نفسه
فأولئك هم
المفلحون “… Kendileri son derece ihtiyaç içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden, hırsından korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.” buyurulmaktadır (Haşr 59/9). Zekat ise, fertleri maddeye karşı aşırı düşkünlükten koruyan, cimrilikten arındıran bir ibadettir. Nitekim Rasülullah Efendimiz, بريء من الشح
من أدى الزكاة
وقرى الضيف
وأعطى في
النائبة “Zekatı veren, misafiri ağırlayan ve sıkıntı zamanında veren nefsinin cimriliğinden kurtulmuştur” buyurmuştur.[11] Zekat ve Sosyal Bünye Zekat kişisel arınmaya vesile olmasının yanında, toplumsal arınmaya, sosyal bünyenin sağlıklı bir şekilde gelişmesine de hizmet eder. Toplum varlığının sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için, toplumsal denge ve barışın bir şekilde

sağlanması; toplumu oluşturan bireyler arasında gerilime yol açabilecek etkenlerin giderilmesi gerekir. Bir toplumda zengin ve fakirlerin bulunması doğal olmakla birlikte, bunların birbirlerinin haklarını gözetmemesi ve bu durumun toplumda gerilim ve gerginlik sebebi olması doğal kabul edilemez. Bunun için, zengin ile fakir arasındaki ekonomik düzey farkının uçuruma dönüşmemesi, ayrıca gerilimin alınarak, kutuplaşma ve düşmanlık oluşmasının engellenmesi gerekir. Bu noktada zekatın son derece etkili olacağı açıktır. Ancak ihtiyaçlar içinde kıvranan fakirin, ekonomik düzeyi yüksek kişileri, kendi dert ve sıkıntılarıyla ilgilenmeden refah içinde, zevk ve eğlenceyle hayatlarını geçirdiklerini görmesi, onları kıskanmasına yol açabilir. Bunun daha ileri boyutları ise, kin ve düşmanlığa kadar uzanabilir. Bu sebeple İslâm dini, servetin toplumun bir kesiminin elinde dolaşan bir saltanat olmasını istememektedir. Haşr suresinde ما أفاء الله علَى رسوله من أهلِ القرى فلله وللرسولِ ولذي القربى واليتامى والمساكين وابن السبيل كي لا يكون دولة بين الأغنياء منكم وما آتاكم الرسول فخذوه وما نهاكم عنه فانتهوا واتقوا الله إن الله شديد العقاب “Allâh’ın, memleketlerin ahalisinden savaşılmaksızın peygamberine kazandırdığı mallar; Allâh’a, peygambere, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. O mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir servet ve güç haline gelmesin diye Allâh böyle hükmetmiştir. Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin. Allâh’a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allâh’ın azabı çetindir” buyurulmaktadır (Haşr 59/7). Bu bağlamda zekat, serveti sadece zenginlerin ellerindeki bir güç olmaktan çıkarıp fakir ve muhtaçların da istifadesine sunmakta; zengin ile fakir arasında bir köprü oluşturmaktadır. Böyle olunca da, İslâm’daki sosyal dayanışmada önemli bir rol üstlenmektedir. İhtiyaç sahipleri, fakirler, miskinler, borçlular, yolda kalmışlar zekat vasıtasıyla gözetilmekte, adeta onlara sosyal güvenlik sağlanmaktadır. Bu ise, toplumun fakir kesimini kıskançlık ve kinden korumakta, sermaye düşmanlığını ortadan kaldırmaktadır. Zekatın sermaye düşmanlığını ortadan kaldıracağına, cimrilik, kıskançlık, kin gibi hastalıkların çözümü olduğuna işaret etmektedir. Bu bakımdan namazın bireysel ahlâkı, zekatın ise toplumsal ahlakı gerçekleştirmeye yönelik olduğu söylenebilir. Diğer taraftan zekat, servetin atıl bekletilmeyip, iktisadî hayata katılmasını teşvik eder. İslâm, servetin toplumun istifadesinden

çekilerek atıl bir hale getirilmesini hoş karşılamaz. Kur'ân-ı Kerim’de, والَذِين يكنزون الذهب والفضةَ ولا ينفقونها في سبيل الله فبشرهم بعذاب أليم. يوم يحمى عليها في نار جهنم فتكوى بها جباههم وجنوبهم وظهورهم هـذا ما كنزتم لأَنفسكم فذوقوا ما كنتم تكنزون “…Altın ve gümüşü biriktirip gizleyerek onları Allâh yolunda harcamayanları elem dolu bir azapla müjdele. O gün, biriktirdikleri Cehennem ateşinde kızdırılacak ve alınları, böğürleri, sırtları bunlarla dağlanacak, ‘İşte bu, kendiniz için biriktirip sakladığınız şeylerdir. Haydi tadın bakalım biriktirip sakladıklarınızı!’ denilecektir.” buyurulmaktadır (Tevbe 9/34-35). Zekat ve Ekonomik Hayat Servetin iktisadî hayattan çekilip âtıl bekletilmesini hoş görmeyen yüce dinimiz, zekat vasıtasıyla bunun önüne geçmek, en azından bunun bir miktarıyla toplumu yararlandırmak istemiştir. Elde atıl tutulup yatırıma yönlendirilmeyen sermaye yıldan yıla zekat sebebiyle eriyecektir. Nitekim hadis kaynaklarımızda yer alan bir haber buna şöyle işaret etmektedir: اتجروا في أموال اليتامي لا تأكلها الزكاة “Yetimlerin mallarıyla ticaret yapınız ki, zekat onların malını yeyip bitirmesin”[12]. Bu nedenle, her yıl servetinin % 2,5 unu vermek zorunda olan zengin, malının eriyip yok olmasını engellemek için onu atıl olarak bekletmeyecek, iktisadi hayata katılacak ve servetini işletecektir. Bu da ekonomik hayata canlılık getirecek, toplumun refahına katkıda bulunacaktır. Zekat, kişilerin ve toplumun arınmasını sağladığı gibi, malın başkalarının hakkından temizlenmesini de sağlar. Kur'ân-ı Kerim’de zenginin malında fakirin hakkının bulunduğu bildirilmekte, وفى اموالهم حق للسائل والمحروم “(Zenginlerin) mallarında (yardım) isteyen ve (iffetinden dolayı) mahrum olanlar için bir hak vardır” buyurulmaktadır (Zâriyât 51/19). Fakirler için ayrılan bu hakkın, malda kalması onu kirletmektedir. Zenginin malındaki fakirin ve ihtiyaç sahiplerinin bu hakkı ayrılıp verilmedikçe mal temizlenmiş olmaz. Zekat malı başkasının hakkından temizlediği için onu bereketlendirir. Buna karşılık zekatının verilmemesi halinde, bereketi kaçar. Hz. Peygamber, bir hadislerinde, buna işaret ederek; ما من يوم يصبح

العباد فيه، إلا ملكان ينزلان. فيقول أحدهما اللهم أعط منفقا خلفا. ويقول الآخر اللهم أعط ممسكا تلفا “Her sabah iki melek yeryüzüne iner ve biri ‘Allah’ım, Senin yolunda harcayana, harcadığının yerine yenilerini ver!’, diğeri ise, ‘Allah’ım, cimrilik yapıp vermeyenlerin mallarını telef et’ diye dua eder” buyurmuştur[13].

Kur'ân’da zekatın fakir ve muhtaçların bir hakkı olarak belirtilmesinin sonuçlarından biri de, zekat alanın rencide edilmesini, verenin de bundan dolayı övünme ve başa kakmasını engellemektir. Esasen Kur'ân, başa kakmanın yapılan hayrın boşa gitmesine sebep olacağını haber vermekte, güzel bir söz ve bağışlamanın, peşinden gönül kıran bir sadakadan daha hayırlı olduğunu bildirmektedir [14]. Zenginin malındaki bu hakkın ayrılıp sahiplerine verilmemesi, o malı manen kirlettiği gibi Allâh’ın gazabını da o mal üzerine çeker. Nitekim Kur'ân-ı Kerim’de, ومنهم من عاهد اللّه لئن آتانا من فضله لنصدقن ولنكونن من الصالحين. فَلَما آتاهم من فضله بخلوا به وتولوا وهم معرضون. فأعقبهم نفاقا في قلوبهم إلى يوم يلقونه بما أخلفوا الله ما وعدوه وبما كانوا يكذبون. “İçlerinden, ‘Eğer Allâh bize lütuf ve kereminden verirse mutlaka bol bol sadaka veririz ve mutlaka sâlihlerden oluruz’ diye Allâh’a söz verenler de vardır. Fakat Allâh lütuf ve kereminden onlara verince, cimrilik ettiler ve yüz çevirerek dönüp gittiler. Allâh’a verdikleri sözü tutmadıkları ve yalan söyledikleri için O da kalplerine, kendisiyle karşılaşacakları güne kadar (sürecek) bir nifak soktu” buyurulmaktadır (Tevbe 9/75-77). Peygamber Efendimiz de, zekatı verilmeyen malın, ahirette kişinin aleyhine olacağına işaret ederek; من آتاه الله مالا، فلم يؤد زكاته، مثل له يوم القيامة

شجاعا أقرع،
له زبيبتان،
يطوفه يوم
القيامة، ثم
يأخذ
بلهزميه،
يعني شدقيه،
ثم يقول: أنا
مالك، أنا
كنزك. “Allâh bir kimseye bir mal verir de bu kişi zekatını vermezse kıyamet gününde o mal onun önüne, gözlerinin üstü noktalı, zehirin fazla oluşundan dolayı tüysüz, son derece korkunç, yaşlı bir erkek yılan olarak çıkarılır. Bu yılan o kimsenin boynuna dolanır, avurtlarından yakalar, sonra adama ‘ben senin malınım, ben senin hazinenim’ der ” buyurur[15] ve şu ayeti okur: ولا
يحسبن الذين
يبخلون بما
آتاهم الله من
فضله هو خيرا
لهم بل هو شر
لهم سيطوقون
ما بخلوا بِه
يوم القيامة
ولله ميراث
السماوات
والأرضِ
والله بما
تعملون خبير
“Allâh’ın kendilerine lütfundan verdiği nimetlerde cimrilik edenler, bunun kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Hayır! O kendileri için bir şerdir. Cimrilik ettikleri şey de kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır…” (Âl-i İmrân 3/180). Hz. Peygamber, zekatını vermeyenlerin ahiretteki cezası ile ilgili olarak;
ما من صاحب ذهب
ولا فضة، لا
يؤدي منها
حقها، إلا إذا
كان يوم
القيامة،
صفحت له صفائح
من نار، فأحمي
عليها في نار
جهنم. فيكوى
بها جنبه
وجبينه وظهره.
كلما بردت
أعيدت له. في
يوم كان
مقداره خمسين

ألف سنة. حتى يقضى بين العباد. فيرى سبيله. إما إلى الجنة وإما إلى النار “Altını, gümüşü olup da fakirin hakkını vermeyen kişinin bu biriktirdiği mal, kıyamet günü Cehennemde toplanır ve kızdırılarak, yanı, alnı ve sırtı dağlanır. Soğudukça tekrar kızdırılır. Bu, elli bin yıl sürecek uzun kıyamet gününde bütün insanların hesabı görülüp, gideceği yer belli oluncaya kadar devam eder” buyurur.[16] Yâ Rasûlallah, sığırı, davarı olanın durumu nasıl olacak? diye sorulunca, ولا صاحب بقر ولا غنم لا يؤدي منها حقها. إلا إذا كان يوم القيامة بطح لها بقاع قرقر. لا يفقد منها شيئا. ليس فيها عقصاء ولا جلحاء ولا عضباء تنطحه بقرونها وتطؤه بأظلافها. كلما مر عليه أولدها رد عليه أخراها. في يوم كان مقداره خمسين ألف سنة. حتى يقضى بين العباد. فيرى سبيله إما إلى الجنة وإما إلى النار “Sığırı, davarı olup da fakirin hakkını vermeyen kişi, kıyamet gününde, geniş ve düz bir alana konulur, zekatını vermediği hayvanlar boynuzlarında bir kıvrıklık ve kırıklık olmaksızın her şeyi tam olarak gelir ve sahiplerini boynuzlarıyla süser, tırnaklarıyla çiğnerler. Biri geçtiğinde diğeri gelir. Bu, elli bin yıl sürecek uzun kıyamet gününde bütün insanların hesabı görülüp, Cennete mi Cehenneme mi gideceği belli oluncaya kadar devam eder” buyurur. [17] Zekat toplumsal bir ibadet olduğundan bunun yerine getirilmemesi Allah'ın öfkesini çektiği için, bu günahın karşılığı sadece ahirette değil dünyada da verilecektir. Zekatı verilmeyen malın bereketi olmaz. Zekatla Mükellef Olma Şartları Bir kişinin zekât vermekle mükellef olması için Müslüman, akıllı, ergenlik çağına erişmiş ve hür olması; borcundan ve temel ihtiyaçlarından fazla nisâp miktarı mala sahip olması gerekir. Buna göre,

akıllı olmayan ve buluğ çağına erişmemiş olan kişiler, dinen mükellef olmadıklarından zekat ile sorumlu değillerdir. Zekata Tabi Mallar ve Şartları Zekâta tabî mallar Kur’ân-ı Kerim’de, altın ve gümüş,[18] toprak mahsulleri,[19] elde edilen kazançlar, madenler ve benzeri yer altı servetleri[20] ve diğer mallar[21] şeklinde belirlenmiştir. Ancak diğer yükümlülüklerde olduğu gibi, zekatta da mükellefin durumu göz önünde bulundurularak, makul ve taşınabilir bir sorumluluk yüklendiği için, bu malların, temel ihtiyaçlarından fazla ve nisap miktarı olması gerekir. Kişinin normal bir şekilde yaşaması için zarûrî olan temel ihtiyaçları karşılayacak kadar mal, refah ve zenginlik meydana getirmez. Bu nedenle zekata tabi değildir. Nitekim Yüce Allâh, ويسألونك ماذا ينفقون قل العفو كذلك يبين الله لكم الآيات لعلكم تتفكرون “Neyi infak edeceklerini sana soruyorlar, de ki, fazlayı, artanı...” buyurmaktadır (Bakara 2/219). Zekattan muaf tutulan temel ihtiyaçlar (Havaic-i Asliye); insanın kendisinin ve bakmakla yükümlü bulunduğu kişilerin hayatını sağlıklı ve güvenli bir şekilde devam ettirebilmesi için vazgeçilmez olan şeylerdir. Genel olarak, barınma, ulaşım, ev eşyası, gıda, giysi, sanat ve mesleğe ait alet ve makineler, ilim için edinilen kitaplar, sağlık giderleri, elektrik, su, telefon gibi cari harcamalar ve benzeri şeyler, temel ihtiyaç içerisinde değerlendirilir. Esasen asli ihtiyaçlar, zaman, muhit ve durumun değişmesiyle değişir ve gelişir. Bu konuda, zekat mükellefinin temel ihtiyaçlarına itibar edilir. Bu ihtiyaçları karşılamak için ayrılan para da, temel ihtiyaç kapsamında değerlendirildiğinden, bu paralar zekata tabi değildir. Ancak barınma, işyeri ve ulaşım gibi temel ihtiyaçları karşılamak için gerek duyulan menkul veya gayrimenkulların mülkiyetine sahip olmak zorunlu değildir. Çünkü bu ihtiyaçlar, kira, iare veya başka bir yolla da karşılanabilir. Bu nedenle ev, araba, dükkan gibi menkul veya gayri menkulleri satın almak üzere biriktirilen paranın, bu şeyleri almak için kanalize edilmediği sürece zekatının verilmesi gerekir; buna karşılık sözlü yada yazılı taahhüde girilmiş ve başka bir şekilde bu ihtiyaçlar için kanalize edilmiş ise zekattan muaftır. Nisap ise, zekât, sadaka-i fıtır gibi ibadetlerle mükellef olmak için konulan asgarî zenginlik ölçüsüdür. Bu ölçü, Hz. Peygamber tarafından, o dönem İslâm toplumunun ortalama hayat standardı göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Hadislerde belirlenen nisap miktarları; 561 gr. Gümüş; 80,18 gr. altın; 40 koyun veya keçi, 30 sığır, 5 deve; 650 kg. tahıl şeklinde sıralanabilir. Alacaklar da kişinin mal varlığından olduğu için, geri ödeneceği kesin olan alacakların, her yıl zekatının ödenmesi gerekir. Buna rağmen zekatı verilmemişse, tahsil edildikten sonra, geçmiş yıllara ait zekatları da ödenmelidir. Ancak inkar edilen veya geri alınma ihtimali olmayan alacakların her yıl zekatının verilmesi gerekmez. Şayet böyle bir alacak daha sonra ödenirse, alacaklı bu tarihten itibaren zekat mükellefi olur; geçmiş yıllar için zekat ödemez. Zekat Oranları Genel olarak malların zekâtı kırkta bir oranındadır. Ancak tarım ürünlerinde masraflı olup olmamasına göre yirmide bir veya onda bir oranındadır. Hayvanlarda ise özel olarak hayvanın cinsine göre ayrı ayrı belirlenmiştir. Yüce Allâh, وهو الذي أنشأ جنات معروشات وغير

معروشات
والنخل
والزرع
مختلفا أكله
والزيتون
والرمان
متشابها وغير
متشابه كلوا
من ثمره إذا
أثمر وآتوا
حقه يوم حصاده
ولا تسرفوا
إنه لا يحب
المسرفين “O, çardaklı, çardaksız olarak bahçeleri, ürünleri çeşit çeşit hurmalıkları ve ekinleri, zeytini ve narı birbirine benzer ve birbirinden farklı biçimde yaratandır. Bunlar meyve verince meyvelerinden yiyin. Hasat günü de hakkını (öşrünü) verin, fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez” buyurmaktadır (En'am 6/141). Bu ayetler, topraktan elde edilen her türlü ürünün zekatının verilmesi gerektiğini hükme bağlamaktadır. Buna göre toprak mahsullerinin zekatının hesaplamasında, elde edilen hasılattan, sulama dışındaki ilaç, gübre, mazot gibi ürün için yapılan günümüz tarım şartlarının getirmiş olduğu ekstra masraflar çıkarılır. Geriye kalan ürün 650 kg.’dan fazla ise, tabiî yollarla sulanan arazîden elde edilen üründe 1/10; kova, tulumba, su motoru vb. usullerle masraf veya emekle sulanan arazîden elde edilen üründe ise 1/20 oranında zekat verilir. Zekat Vermenin Zamanı Ve Şekli Zekatın, farz olduğu andan itibaren verilmesi gerekir. Zekat vermenin belli bir ayı olmadığı gibi, Ramazanı beklemeye de gerek yoktur. Ancak, zekat vermekle yükümlü olanların, yükümlü oldukları andan itibaren en kısa zamanda zekatlarını vermeleri uygun olur. Nitekim Kur'ân’da, وأنفقوا من ما
رزقناكم من
قبل أن يأتي
أحدكم الموت
فيقول رب لولا
أخرتني إلى
أجل قريب
فأصدق وأكن من
الصالحين “Herhangi birinize ölüm gelip de, ‘Ey Rabbim! Beni yakın bir zamana kadar geciktirsen de sadaka verip iyilerden olsam!’ demeden önce, size rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allâh yolunda harcayın” buyurulmaktadır (Münâfikûn 63/10). Ayrıca ibadetlerin hemen yerine getirilmesi, İslâm’da genel bir prensip ve tavsiye edilen bir husustur. Çünkü yüce Allâh,
فاستبقوا
الخيرات “hayırlı işlerde yarışınız” buyurmaktadır (Bakara 2/148). Zekatın, kişinin kendinin beğenmediği veya eskiyip atılacak hale gelen eşyadan olmaması; kendisinin beğendiği, hoşlandığı şeylerden olması gerekir. Nitekim Kur'ân’da; يا أيها

الذين آمنوا
أنفقوا من
طيبات ما
كسبتم ومما
أخرجنا لكم من
الارض ولا
تيمموا
الخبيث منه
تنفقون ولستم
بآخذيه الا أن
تغمضوا فيه
واعلموا أن
الله غني حميد
“Ey İman edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden ve yerden sizin için
çıkardıklarımızdan Allâh yolunda harcayın. Kendinizin göz yummadan alıcısı
olmayacağınız bayağı şeyleri vermeye kalkışmayın ve bilin ki, Allâh zengindir,
övülmeye layık olandır” (Bakara, 2/267). لن
تنالوا
البرحتي
تنفقوا مما
تحبون... “Sevdiğiniz şeylerden Allâh yolunda
harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz” buyurulmaktadır (Al-i İmran 3/92). Zekatın
Sarf Yerleri Zekatın kimlere verilebileceği Kur'ân-ı Kerim'in şu âyetinde bildirilmiştir:
إنما الصدقات
للفقراء
والمساكين
والعاملين
عليها
والمؤلفة
قلوبهم وفي
الرقاب
والغارمين
وفي سبيل الله
وابنِ السبيل
فريضة من الله
والله عليم
حكيم “Sadakalar (zekatlar), Allâh’tan bir farz
olarak ancak fakirler, düşkünler, zekat toplayan memurlar, kalpleri İslâm’a
ısındırılacak olanlarla (özgürlüğe kavuşturulacak) köleler, borçlular,
Allâh yolunda cihad edenler ve yolda kalmış yolcular içindir. Allâh hakkıyla
bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir” buyurulmaktadır (Tevbe, 9/60). Zekatın, bu
ayette sayılanlar dışında kalan kişi ve kuruluşlara verilmesi caiz değildir. Ancak aldıkları zekat ve
fitreleri bir fonda toplayıp bunu, âyette belirtilen yerlere sarf ettikleri bilinen ve kendilerine her
bakımdan güvenilen kimseler eliyle yönetilen dernek, kurum ve yardımlaşma fonlarına
zekat ve fitre verilmesinde dinen bir sakınca yoktur. Ayrıca, zekat alma şartlarını taşısa bile; a)ana,
baba, büyük ana ve büyük babalara, b) Oğul, oğlun çocukları, kız,
kızın çocukları ve bunlardan doğan çocuklara, c) Müslüman olmayanlara
zekat verilmez, d) karı-koca da birbirlerine zekat veremez. Kısaca ifade etmek gerekirse, zekat

ibadeti, İslamın temel şartlarından biridir. Kuran ve sünnette bu ibadete özel bir önem atfedilmiş, ve namazla birlikte sıklıkla gündeme getirilmiştir. Zekat ahlaki ve sosyal yönü de ön plana çıkan bir ibadettir. Toplum bireyleri arasında ekonomik farklılıkların uçuruma dönüşmesini önleyen bir yapıya sahiptir. İnsanın bencillik, cimrilik, aşırı mal hırsı gibi olumsuz yanlarını törpüler.

[1] Bu bölüm Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi Dr. İbrahim PAÇACI tarafından hazırlanmıştır. [2] bk. 110; Hac, 22/78; Nur, 24/56; Mücadele, 58/13; Müzzemmil, 73/2. [3] Buhârî, İman, 1. I, 8; Müslim, İman, 19-22. I, 45. [4] Tirmizi, Tefsiru'l-Kur'an, 89. V, 447. [5] Müslim, Zekat, 63. I, 702; İbn Mâce, Zekât, 28. I,590. [6] Tirmizi, Zekat 28. III, 52. [7] Ebû Dâvûd, Zekat, 46. II, 324. [8] Müslim, Birr, 56. III, 1996. [9] Nesâî, Cihad, 8, VI, 14. [10] Nesâî, İstiâze, 27, VIII, 267. [11] Taberânî, Mu’cemu’l-Kebir, “خ” harfi, IV, 188. [12] Muvatta’, Zekat, 6, 12, I, 251. [13] Müslim, Zekat, 57. I, 700. [14] Bakara 2/263-264. [15] Buhârî, Zekât, 3, II, 111. [16] Müslim, Zekat, 24. I, 680. [17] Müslim, Zekât, 6, 24. I, 681. [18]Tevbe 9/34. [19] En’am 6/141. [20] Bakara 2/267. [21] Tevbe 9/103; Zâriyât 51/19.

islam ve Hayat,Güncel Vaaz ve Hutbeler